

2023 VİZYONUNDAN 2023 YILINA GELİŞMELER

DEVELOPMENTS FROM 2023 VISION TO 2023

İbrahim Attila Acar

Prof. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi, Türkiye, e-mail: attila2000@gmail.com

Öz

“2023 Vizyonu” 1998 yılından sonra gündem olmuştur. Bu sayede, Türkiye Cumhuriyetinin 100. yılına ilişkin hedefler belirlenmiştir. Bu yönde makro planlar yapılmış ve plan - bütçe uyumu öngörülmüştür. Yıllık bütçelerde buna ilişkin referanslar yer almıştır. Bazı göstergeler hala bir hedef olarak önemini korumaktadır. Sonuçta Türkiye, 2023 vizyonu ile geldiği noktadan daha sonrası için de yeni hedefler açıklamıştır. Jeopolitik riskler ve siyasi gelişmelerin bu hedefler üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Anahtar kelimeler: 2023 Vizyonu, 2023 Bütçesi, Makro ekonomik göstergeler, ulusal öngörü
JEL: H5, H6, E66

Abstract

“2023 Vision” has been on the agenda since 1998. As a result, goals related to the 100th anniversary of the Republic of Turkey have been determined. Comprehensive plans were made in this direction and plan-budget harmony was envisaged. References to this were included in the annual budgets. Some indicators still remain important as a target. In the end, Turkey has announced new goals beyond the point it has reached with its 2023 vision. It has been observed that geopolitical risks and political developments have an impact on these goals.

Key words: 2023 Vision, 2023 State Budget, Macroeconomic indicators, national forecast.

JEL codes: H5, H6, E66

Citation/Atıf: ACAR, İ.A. (2024). 2023 VİZYONUNDAN 2023 YILINA GELİŞMELER. İZMİR SERBEST MUHASEBECİ MALİ MÜŞAVİRLER DAYANIŞMA DERGİSİ. 7(1): 1-12, DOI: 10.69599/izd.2411

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
İbrahim Attila Acar
E-mail: attila2000@gmail.com

Bu çalışma, Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

GİRİŞ

2023 yılı, Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. kuruluş yıldönümüdür. Milli Mücadele'nin hemen sonrasında, ilk yıllar geçmiş günleri anarak geçmiş: "Cumhuriyet'in ilk yılı, ikinci yılı", üç yaşında, beş yaşında, onuncu yıl" derken, elde edilen gelişmeler hep bir geriye doğru değerlendirmeler içermiştir. İlk dönemlerde kutlama ve merasim görüntüleri ön plandadır. Buna ilişkin merkezi yönetimden yazılan yazılar, merasimin nasıl yapılacağı, kutlamaların şekilleri ve teşrifat ile ilgilidir. Ancak bunun bir muhasebe şeklinde kutlanması 10. Yıldan itibaren başlatılmıştır. 15. Yıl zaten Mustafa Kemal Paşa'nın hastalığına denk gelmesi sebebiyle biraz bu-ruk geçmiş, kutlamalar ertelenmiştir.

Sonraki yılların baş aktörü II. Dünya Savaşı olmuştur. 25 ve 50. Yıllara ilişkin kutlamalar kanunlarla düzenlenmiştir. 75. Yıldan itibaren, "kaç yıl oldu?"dan ziyade "Bundan sonra neler yapılacak?" "Nasıl bir Türkiye olmalı" düşüncesi ve fikirleri geliştirilmiştir. Bunun için de kullanılacak olan ve hedefler doğrultusunda kaynakları yönlendirecek en önemli araç, devlet bütçeleridir.

Devletlerin sonsuza kadar varlıklarını sürdürme niyetleri (devlet-i ebed müddet) olsa da "bir asır" yeni kurulmuş bir devlet için çok önemlidir. Türkiye için de böyledir. Özellikle son iki kalkınma planında bu konuya ilişkin oldukça fazla vurgu yer almıştır. Toplumda buna yönelik yapılan bilgilendirmelerde, 29 Ekim 2023 tarihine dair toplumsal farkındalığın ve beklentinin arttığı özellikle yazılı ve görsel medyada yer alan haber ve programlarda açıkça görülmüştür.

Türkiye Cumhuriyeti de yaklaşık çeyrek yüzyıldan beridir, 100. Yıl ile ilgili hedeflerini açıklamakta ve buna yönelik çalışmalarını kamuoyu ile paylaşmaktadır. Özellikle kalkınma planlarında bunlarla ilgili sorumlu birimler, eylem planları ve programlar hazırlanmıştır.

Özellikle 1990'ların sonundan itibaren başlatılan 2023 hedeflerine ilişkin çalışmalarda; "100. Yılda Nasıl bir Türkiye? sorusuna cevap aran-

mıştır. Bu durum her daim, siyaset ve kamu bürokrasisinde politika belirleyiciler için önemli bir konu haline gelmiştir. Bunun için dönemin planlamadan sorumlu kuruluşu olarak Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ve TÜBİTAK bünyesinde çeşitli çalışma grupları oluşturularak belirlenen amaç ve hedeflere ilişkin programlar yürütülmüştür (TÜBİTAK, 2004).

Özellikle DPT tarafından organize edilen kalkınma planlarında, 100. yıl vurgusu hem referans hem de hedef bir tarih olarak yer almaktadır. Daha sonraları Orta Vadeli Program (OVP) veya Yeni Ekonomik Program (YEP) olarak açıklanan, siyasi iktidarların önemli icra belgelerinden olan çalışmalarda da 2023 hazırlıklarının yer aldığı görülmektedir. 2018 yılından itibaren Türkiye'nin, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine geçmesiyle 2023 hedefleri daha görünür olmuştur. Cumhurbaşkanlığı, Strateji Bütçe Başkanlığı'nın internet sayfasından bu plan ve programlara ulaşılabilir.

Çalışma yapılırken, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarına ait kutlamalardaki ifadeler kavram olarak taranmış ve vizyon içeren ifadelere vurgu yapılmak istenmiştir. Bundan sonra 2023 vizyonunun konuşulmaya başlandığı 75. Yıldönümü olan 1998 sonrası gelişmeler, ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Konunun incelenmesinde 2023 Vizyonu'nun söylem olarak ortaya çıktığı döneme kadarki gelişmeler, bu vizyonun plan ve programlara yansıyan hali ile son olarak 2023 yılı bütçesi, kalkınma planları ve Orta Vadeli Program'a yansıyan değerlendirmelere yer verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. Yılı öngörüsü ve gerçekleştirmeler ile birlikte konu tamamlanmıştır.

1. 75. Yıla Kadar Cumhuriyet Kutlamaları ve Vizyon Algısı

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarındaki kutlamalar taze bir coşkunlukun tekrarlanması şeklindedir. Zaten ilk olarak Cumhuriyet'in ilanı ile başlayan süreç, Ankara'nın başkent olması ile yeni bir dönemin başladığını kesin olarak ortaya koymuş oldu. Halkın coşkusu sadece askeri bir zaferden ziyade ekonomik olarak da bir şeylerin başarılması beklenti-

sine dönmüştü. Toplumun tek haber alma kaynağı olan gazetelerle de Cumhuriyet'in ilanı, tüm Anadolu'ya ve dünyaya duyuruldu.

Ertesi yıl, 1924'te Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) 29 Ekim için bayram kararı aldı. 1924 yılında, TBMM 29 Ekim'in özel bir törenle kutlanacağına dair bir kararname çıkarttı. Cumhuriyet Bayramı ilk kez 1925 yılında Milli Bayram olarak kutlandı. Kutlamalar hem ülke içinde, hem de dış temsilciliklerde, törenlerle kutlandı. Resmi geçitler düzenlendi, fener alayları ve balolar yapıldı. Yıllar yılı aynı heyecanla kutlamalar devam etti. 10.Yıl Kutlamaları, 10. Yıl Nutku, 15., 50 ve 75. Yıl Kutlamalarına bakıldığında olayın daha çok zafer coşkusu ve geçmişe yönelik değerlendirmeler olarak planlandığı görülmektedir.

1.1. Cumhuriyet'in 10. Yıl Kutlamaları

29 Ekim 1933, Onuncu yıldır. Tören Ankara Hipodromu'nda gerçekleştirilir. Gazi Mustafa Kemal Atatürk, önce korteji selamlar ve ardından "10. Yıl Nutku"nu okur. Mustafa Kemal Atatürk bu nutkunda, Kurtuluş Savaşı'nda verilen mücadelenin öneminden bahseder. Türkiye Cumhuriyeti'nin gelecek hedeflerini anlatır.

1923 yılında kurulan Cumhuriyetin on yıl gibi kısa bir sürede nasıl ekonomik, sosyal, siyasi, kültürel, tarım, sanayi ve eğitim alanındaki başarılar kazandığının önemine değinir. *Dış politikada izlenen başarılı politikanın genç cumhuriyete kazandırdığı uluslararası güvenilirlilik ve saygınlığa vurgu yapar.*

Cumhuriyet'in 10. yılı kutlamaları, bu nedenle diğer kutlamalar arasında önemli bir yere sahiptir. 1933 yılı başlarında Cumhuriyet Halk Fırkası idaresi onuncu yıl kutlamaları için hazırlıklara başlamış, 24 Nisan 1933'te yayımlanan bir genelgeyle kutlama programı oluşturulmuştur. Bir kanun teklifi de hazırlanması kararlaştırılmıştır. Ayrıca Cumhuriyet Halk Fırkası (CHF) da Katib-i Umumiliği, kutlamalara ilişkin 19 maddeden oluşan detaylı bir rapor hazırlar. Cumhuriyet'in onuncu yıl dönümü kutlama kanunu olarak anılan 12 maddeden oluşan

2305 sayılı kanun, 11 Haziran 1933'te kabul edilmiştir. Bu kanunda kutlamaların ne şekilde olacağı; ayrıca kaynak olarak 166.000 TL tahsisat ayrılması kanunda yer almaktadır. Kutlamaların önemli bir göstergesi olarak da bugün dahi hemen her yerde duyulmakta olan Onuncu Yıl Marşı, Faruk Nafiz ve Behçet Kemal Beylerin şiirlerinin bazı kısımları birleştirilerek kabul edilmiş ve Cemal Reşit Bey tarafından bestelenmiştir. Marşın içeriğinde zafer, kurtuluş ve ilerleme ifadeleri baskındır. Ekonomiye dair "Demir ağlarla ördük, Ana yurdu dört bastan." Mısrası ile merkezi devlet yönetiminin gücü ve bunun ana önceliklerinden olan demiryolu hamlesine dikkat çekilmektedir.

Samsun-Sahil Hattı, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk döneminde inşası başlanan ilk dar hattır. İşletme imtiyazı Samsun'lu Nemlizedeler'e verilen hat 39,5 km uzunluğundadır. Hattın açılışına Mustafa Kemal Paşa bizzat katılmış ve orada 21 Eylül 1924'te yaptığı konuşmada "Vatandaşların millî sermaye ile memlekette demir yolu inşa etmesinin" önemine dikkat çekmiştir. Cumhuriyet hükümeti için bu durumun "fevkalade büyük memnuniyet ve mefharetle karşılandığı" belirtilmiştir. Hat, Ağustos 1926'da tamamlanmıştır (As, 2024).

Törenlerin eğlence kısmı dışında yoğun bir konferans programı da vardır. Ancak bunlar Cumhuriyetin neler başardığını anlatan toplantılardır, geleceğe yönelik plan ve programlar konusunda ciddi çalışmalar olduğu söylenemez. Halkın heyecanı sürmektedir. Meydanlarda kurulan halk kürsülerinde halk dilek ve temennilerini dile getirmektedir. Programlar ve yapılacak etkinliklere yabancı büyükelçilikler de davet edilmiştir. Fransızca olarak basılan, inkılaplar ve geçmiş on yılın kazanımını anlatan kitaplar bütün elçiliklere dağıtılmıştır. Yabancı davetliler de etkinliklerde yer almıştır.

Tören, radyodan İstiklal Marşı'nın okunmasıyla başlamış, ardından Mustafa Kemal Paşa tarihi Onuncu Yıl Nutku'nu okumuş ve takiben halk tarafından Onuncu Yıl Marşı söylenmiştir.

Yapılan konuşmalar son on yılda ülkede

kaydedilen gelişmelerin envanterinin çıkarıldığı bir hale de dönüşmüştür. Milli Mücadele ile elde edilen siyasi ve askeri zaferin, iktisadi zaferlerle taçlandırılması isteğinde önemli bir noktaya gelindiği vurgusu yapılmaktadır. Askerlik, ziraat, sanayi, sağlık, ekonomi, ulaşım, haberleşme gibi pek çok alanda gerçekleştirilen ilerlemenin içte ve dışta görünür kılınmasını sağlamak ve bu vesileyle rejime olan bağlılığı artırmak hedeflenmiştir (Doğaner, 2022).

1.2. Onuncu Yıl Nutku

Onuncu Yıl Nutku, Gazi Mustafa Kemal tarafından Türkiye Cumhuriyetinin Kuruluşunun 10. Yılı anısına okunan bir nutuktur. Tek bir sayfadan ibaret olan bu nutukta "Az zamanda çok ve büyük işler yaptık." İfadesi yine gelinen noktaya vurgu yapmaktadır. On yıla sığdırılan işlerin kâfi görülmeyip "daha çok ve daha büyük işler yapmak" mecburiyet ve azmi ile Türkiye'yi "dünyanın en mâmur ve en medenî memleketleri seviyesine" çıkarma sözü bundan sonrası için ipuçları vermektedir. Millet'in "en geniş refah vasıta ve kaynaklarına sahip" kılınacağı sözü, "Muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkaracağız." İfadesi ile birleştiğinde Mustafa Kemal Paşa'nın vizyonunu anlamak bakımından önem taşımaktadır.

Bütün bu işleri başarmanın yolunun "çok çalışmaktan geçtiğine", "daha az zamanda, daha büyük işler başarmanın" gerekliliğine inandığı; bunun için de Türk milletine güvendiğini şu sözlerle ifade etmektedir:

"Asla şüphem yoktur ki, Türklüğün unutulmuş büyük medenî vasfı ve büyük medenî kabiliyeti, bundan sonraki inkişafı ile, âtinin yüksek medeniyet ufkunda yeni bir güneş gibi doğacaktır." (Atatürk, 1933).

1.3. 15. Yıl kutlamaları

Cumhuriyet'in 15.yıl kutlamaları Atatürk'ün sağlığındaki son 29 Ekim kutlamalarıdır. Cumhuriyet'in 10. yıl kutlamaları için özel bir kanun çıkarılmasına rağmen, 15. yıl kutlamaları için böyle özel bir hukuki düzenleme yapılmamıştır. 10. yıl kutlamalarından daha yoğun bir yayın ve kutlama faaliyetine rastlanmaktadır.

Özellikle 10. yıl kutlamalarındaki harcamalar dikkate alınarak, bu harcamaların en az iki katı ödeneğin bütçeye konulması istenmiş ve kutlamalar şenlik eğlence, fener alayları şeklinde organize edilmiştir.

CHF Genel Sekreterliği tarafından Cumhuriyetin 15. yıl kutlamaları için "yapılacak işler" sıralanmıştır. Bu iş listesinde geleceğe yönelik iki başlık kayda değer bulunmuştur:

- "Ticaret odalarının 15 yıllık faaliyetlerini gösteren bir bültenin çıkarılması."

- "15. yıl için bir prestij kitabının çıkarılması."

Cumhuriyetin 15. yıl kutlamaları programında yayın faaliyeti olarak, Cumhuriyet'in 10. yılında "1923-33, 10. Yıl Kitabı" gibi bir 15. Yıl kitabı planlanmıştır. 15. yıl kutlamaları için belirlenen vecizelere örnek olarak şunlar verilebilir:

- "15 yıldan bin beş yüzüncü yılımızı görüyoruz."

- "Dünü unutma bugünü iyi anlarsın."

- "Cumhuriyet malın da yabancısını yendi."

Bütün bu hazırlıklar sırasında Gazi Mustafa Kemal Atatürk, hastalığı sebebiyle bulunamamış, 15. yıl kutlama konuşmasını Başbakan Celal Bayar yapmıştır. Celal Bayar aracılığıyla yapılan bu hitabette Atatürk, İkinci Dünya Savaşı tehlikesine ve Türk ordusunun önemine vurgu yapmıştır (Güler,2022).

1.4. 50. ve 75. Yıl Kutlamaları

50. Yıl kutlamaları için, 5 Nisan 1973 yılında Resmi Gazete'de yayınlanan bir kanunla süreç başlamıştır. Bu yıl için geçmişte yapılanlara şükreden bir marş bestelenir:

*"Müjdeler var yurdumun toprağına taşına
Erdi Cumhuriyetim elli şeref yaşına."*

50. Yıl için standart kutlama programı, hatıra, pul, para, rozetler, halkın katılımı ve eğlenceler dışında somut tek uygulama olarak Sivas'ta "Cumhuriyet Üniversitesi" adıyla bir üniversite kurulmasına karar verilir.

1998 yılı 75. Yıl için bir miktar kargaşanın olduğu yıldır. Hükümet kargaşalarının yaşadığı bir dönemde yine ülke çapında

kutlamalar yapılmış ancak ilk dönemdeki heyecan yakalanamamıştır. Bu dönemin en dikkat çeken yanı 2023 vizyonuna yönelik farkındalık başlamasıdır.

2. 2023 Vizyonuna Yönelik Çalışmalar

2023 stratejisine ilişkin ilk çalışmalar olarak, DPT tarafından hazırlanan kalkınma planları ile TÜBİTAK'ın Vizyon2023 kapsamında yaptığı çalışmalar dikkat çekmektedir. 2023 hedefleri ve Uzun Vadeli strateji konusu ilk defa Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile gündeme gelmiş ve daha sonraki planlama süreçlerinde ve Özel İhtisas Komisyonu (ÖİK) Raporlarında konu, artan bir yoğunlukla ele alınmıştır. Sırasıyla öncelikli olarak kalkınma planları, orta vadeli programlar ve yıllık bütçeler üzerinden, 2023 vizyonunun gelişimi incelenecektir.

2.1. Kalkınma Planlarında 2023 Vizyonu

Kalkınma Planları, Türkiye'de 1963 yılından itibaren, kamu kesimi tarafından hazırlanan "kamu için emredici, özel sektör için yol gösterici" niteliğe sahip belgelerdir. Beşer yıllık olarak hazırlanır. Tüm kamu hizmetleri hatta dünya genelindeki gelişmelerden, özel kesimin ihtiyaç ve taleplerine kadar pek çok ekonomik, sosyal, siyasi, hukuki durumlar, Özel İhtisas Komisyonu (ÖİK) raporlarında değerlendirilmektedir. Bu itibarla özellikle 8., sonra sırasıyla 9., 10. ve 11. Kalkınma Planlarında 2023 vurgusuna yer verilmiştir

2.1.1. VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)

2023 vizyonuna ilişkin ilk değerlendirme ve hedefler, DPT'nin kuruluşunun 40. yılında hazırlanan "Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)" başlığı ile yayınlanan plan çalışmalarında yer almaktadır. Planın II. Bölümü, 160 ile 181. paragraflar arası, 2023 stratejisine ayrılmıştır (ss.21-23). Planda ekonomik, demokratik ve medeni haklara ilişkin hedeflere dikkat çekilerek; bunların önemi ve 2023 yılına ilişkin öngörüler açıklanmıştır. AB tam üyelik sürecinin önemi, Türkiye'nin jeopolitik konumu ve enerji hatlarının dağıtım merkezinde yer alması hakkında, kayda değer değeren-

dirmelere yer verilerek, bu durumun artan avantaj ve önemine vurgu yapılmıştır.

Genç nüfusun Türkiye için dinamik etkisi, ülkeyi daha rekabetçi yapabileceği gerçeği üzerinde durulmuş; Özellikle yüksek öğretimin önemine vurgu yapılmıştır. Yükseköğretim alanların toplam nüfus içindeki payının %50'lere ulaşabileceği öngörüsü yapılmıştır. Yıllık %7'lik kalkınma seviyeleri ile 2023'te milli gelir bakımından 1,9 trilyon dolarlık bir ekonomi ve dünyanın ilk 10 ekonomisi içerisinde yer alınabileceğine dikkat çekilmiştir.

Ayrıca 2023 yılında, GSYH içinde sektörel dağılımın payları tarım, sanayi ve hizmetler sektörü bakımından sırasıyla %5, %30, %65 oranlarında gerçekleşeceği öngörülmüştür.

Bütün bu gözlem ve öngörülerin, Türkiye açısından önemli bir kırılma dönemi olarak geçen Kasım 2000 –Şubat 2001 krizi öncesinde oluşturulduğu unutulmamalıdır. Bunun dışında siyasi iktidara sahip AKP ile ilgili 2008 yılında açılan kapatma davası, aynı yıl baş gösteren 2008 dünya krizi, 17/25 Aralık 2013 krizi, 8 Kasım 2015'teki Hendek Operasyonları, 24 Kasım 2015'te Rusya'ya ait bir uçağın düşürülmesi ve Büyükelçinin öldürülmesi, 15 Temmuz 2016 darbe girişimi, 2018 papaz krizi; 2019 sonundan itibaren 3 senedir dünyayı teslim alan pandemi süreci de bütün planları bir kenara itebilmektedir. Sonunda tam bitti derken 24 Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'ya saldırması ve son tahlilde yaşanan ve bütün bölgeyi etkisi altına alan *İsrail-Filistin çatışması sonrası gelişmeler*, özellikle ekonomiye dair pek çok hedefleri saptırma gücüne sahiptir. Haliyle 2000 yılında hazırlanan bir plan için, bazı konular 23 yıl öncesinin tazeliğinde önemini korumaktadır.

"Uzun Vadeli Gelişmenin (2001-2023) ve VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planının (2001-2005) Temel Amaçları ve Stratejisi" adıyla hazırlanan son bölümünde Türkiye'nin, 1998 yılında ulaştığı 206 milyar dolar düzeyindeki milli gelir seviyesi, birikim olarak da yetersiz görülmektedir.

Bununla birlikte makroekonomik istikrar-

sızlık, eğitim ve sağlık gibi kalkınma carilerinin, yeterince geliştirilememesi, ekonomide düşük verimlilik, işgücü niteliğindeki yetersizlik ve verimsizlik, tarımda gizli işsizlik, gelir dağılımında yaşanan bozukluk, üretim ve yatırımda teknoloji üretme ve kullanımının yaygınlaşması sorunu, başta bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmaması, enerji, ulaştırma, lojistik alanlarındaki altyapı hizmetlerindeki aksaklıklar, kamu hizmetlerinde verim düşüklüğü varken bir de yeterince doğrudan yabancı sermaye yatırımı çekemeyişi başlıca problemler alanlar olarak değerlendirilmiştir (s.216).

Nüfus, petrol ve doğal gazda merkez ülke konumu, tarihi ve turistik potansiyeli güçlü yan olarak tanımlanmıştır (s.217). Türkiye'nin, jeostratejik konumunun da önemini vurgulandığı bu bölümde 2010'lardan itibaren bölgesel bir güç; 2020'lerde ise küresel bir güç olması bir hedef olarak yer almaktadır (s.219).

2.1.2. IX. Kalkınma Planı (2007-2013)

Bu plan yedi yıllık olarak hazırlanmıştır. Plan, "AB üyelik sürecine katkı" sağlayacak temel strateji dokümanı olarak tasarlanmıştır. Bu nedenle Plan dönemi AB mali takvimi dikkate alınarak 2007-2013 yıllarını kapsayacak şekilde yedi yıl olarak belirlenmiştir. Hatta sekizinci planın ardından, yeni planın Türkiye Büyük Millet Meclisine sunulması bir yıl ertelenmiş ve Dokuzuncu Kalkınma Planının 2007 yılında başlaması kararlaştırılmıştır (s.11).

Dokuzuncu Kalkınma Planı da, "İstikrarlı büyümeye, gelirini hakça paylaşmaya, küresel ölçekte rekabetçi, bilgi toplumuna dönüşmüş, AB üyeliği yolunda uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye" vizyonu çerçevesinde, Uzun Vadeli Strateji (2001-2023) bakişısıyla hazırlanmıştır (s.10).

2.1.3. X. Kalkınma Planı (2014-2018)

Planın ilk cümlesi 2023 hedeflerine vurgu yaparak başlamaktadır. Bu doğrultuda, öncelik toplumun yüksek refah seviyesine ulaşmasına verilmiştir. Küresel ekonominin içinde bulunduğu riskler ve belirsizliklerin

yeni dengeler doğuracağına dikkat çekilmektedir. Bu arada gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasında güç dengelerinin de yeniden şekilleneceği belirtilmektedir.

Yine bu planda 2023 hedefleri olarak 2 trilyon dolar GSYH, kişi başına 25 bin dolar milli gelir ve 500 milyar dolar ihracat hedefi, %5 işsizlik ile enflasyonda tek haneli rakamlara inmek teyid edilmektedir (s.27).

Büyüme konusunda 2023 için, dünyanın en büyük ekonomileri arasında yer almayı hedefleyen bir ülkenin, işgücü potansiyelinin yarısını harekete geçirmekle bunun mümkün olamayacağı da planda yer almaktadır. Nüfusunun mevcut durumdan daha fazlasının üretim süreçlerinde yer alması gerekmektedir. Bu süreçte özellikle AB ülkelerinden daha düşük seviyelerde yer alan kadın istihdamının da geliştirilmesinin önemi vurgulanmıştır. Sermaye ve işgücü verimliliğinin artırılması hedeflenmiştir (s.57).

Onuncu Kalkınma Planı döneminin sonunda GSYH'nin yıllık %5,5 artması ile 2023 hedeflerine uyumlu olarak, GSYH'nin 1,3 trilyon dolar ve kişi başına gelirin de 16 bin dolara çıkması hedeflenmektedir (s.62).

2023 yılı için 500 milyar dolar ihracat hedefinin gerçekleştirilmesi, güçlü bir imalat sanayisi ile mümkün olacaktır. Plan döneminde sanayinin yıllık %6,4 büyümesi ile GSYH içerisindeki payı artacaktır. Tarımın da yıllık %3,1 oranında büyümesi sayesinde GSYH payı, plan dönemi sonunda %6,8'e gerileyecektir (s.62).

X. Kalkınma Planı, Öncelikli Dönüşüm Programları adıyla 2023 hedeflerine yönelik somut adımlar da atmıştır. Plan'ın TBMM'de onaylanmasından sonra ilgili bakanlıkların görev dağılımı, Yüksek Planlama Kurulu'nun gözetim ve oluruyla, Kalkınma Bakanlığı koordinatörlüğünde gerçekleşecektir (s.149). Bu yaklaşım ile kalkınma planının siyasi iktidar tarafından bir politika aracı olarak uygulamaya sokulduğu görülmektedir. Bu durum makro planlama açısından önemli bir veridir. Ancak Türkiye için önemli istikrarsızlıkların olduğu hatta başarısız bir darbe girişiminin dahi yaşandı-

ğı bir döneme rastlayan X. Kalkınma Planı, bu programları uygulama ve hedefleri gerçekleştirilmede başarılı olamamıştır.

2.1.4. XI. Kalkınma Planı (2019-2023)

Bu plan, Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sisteminin ilk planıdır. VIII. Kalkınma Planı ile belirlenen, 23 yıllık "Uzun Vadeli Strateji"nin sonuna gelinmiştir. 2000 yılı başında belirlenen hedeflerin gerçekleştirilmesi için yapılacak çalışmalar için sadece bu plan kalmıştır. Bu süreçte dünyada ve Türkiye'de pek çok ekonomik krizler, çatışma, savaş, pandemi, doğal afet, mülteci sorunu, hükümetlerin darbe ile devrilmesi, Türkiye'de dahi darbe girişimi yaşanmıştır. Belki Türkiye için söylenebilecek en önemli gelişmelerden birisi, yapılan anayasa değişikliği ile Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi yönetimine geçilmiş olmasıdır. Türkiye'nin bu 21 yıllık dönemde değişmeyen tek durumu ise 2002 Kasım seçimleri ile iktidara gelen AKP yönetiminin devam etmesidir.

Bu Planın sonunda Türkiye'nin yüksek geliri ve yüksek insani gelişmişlik seviyesindeki ülkeler arasına girmesi amaçlanmaktadır. Bu amaçla 2023 yılında GSYH'nin trilyon dolar sınırını aşarak (1.080 milyar dolara), kişisel gelirin orta gelir tuzağından kurtularak 12.484 dolara yükseltilmesi; ihracatın 226,6 milyar dolara çıkarılması; işsizliğin %9,9'a indirilmesi; enflasyonun da kalıcı bir biçimde tek haneli rakamlara düşürülmesi hedeflenmektedir (s.29).

2023 Vizyonu için oluşturulan, VIII. Kalkınma Planı ile hedeflenen "Uzun Vadeli Stratejik" göstergelerin gerçekleşmesinin ne yazık ki gerisinde kalınmıştır. Bu durum XI. Kalkınma Planı'nda açıkça görülmektedir (s. 36).

2.2. Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu ile TÜBİTAK'ın 2023 Vizyonuna Katılması

Devletlerin bilim ve teknolojiye yetenek kazanması salt bir devlet projesi olmaktan öte bütün dünyanın iştirak ettiği bir devlet politikası haline gelmektedir. Altyapı-

ların uyumundan nakil hatlarına; uyumlu programlardan kullanıcılara, hatta servis sağlayıcılara kadar bütün kesimler bunun tarafı olabilmektedir. 1970'te Japonya'nın ev sahipliğinde başlayan "Teknoloji Öngörüsü" çalışmaları, başta Avrupa olmak üzere Türkiye'de de bilim ve teknoloji politika tasarımının oluşturulması, ilgili kesimlere ulaştırılması, toplumsal ve siyasi desteği de ardına alarak hayata geçirilmiş görünmektedir.

Türkiye'de bu çalışmalar, BTYK kararı ile ulusal düzeyde ilk defa yapılacak "Teknoloji Öngörüsü" çalışmasına kaynak teşkil etmiştir. Bu çalışma ile birlikte Türkiye'nin bilim ve teknoloji sistemi, nesnel verilerden hareket ederek "Teknolojik Yetenek", "Araştırıcı Envanteri" ve "Ulusal Ar-Ge Altyapısı" başlıklı dört alt projeden oluşan, "Vizyon 2023 Projesi" kapsamında yürütülmesi onaylanmıştır (TÜBİTAK, 2004: 9).

Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK) en son bilim ve teknoloji politika çalışmasını 1993 yılında yapmış; Aralık 2000 toplantısına kadar başkaca bir toplantı gerçekleştirilmemiştir. Türkiye Cumhuriyetinin 100. Yılına yönelik 2023 yılına uzanan bir dönem için yeni bilim ve teknoloji politikalarının belirlenmesi görevi TÜBİTAK'a verilmiştir (TÜBİTAK, 2004: 7). Kurumun bu süreçte yaptığı çalışmalar güncellenerek devam etmektedir. "Vizyon2023" çalışmaları kapsamında, vizyonu destekleyecek sosyo-ekonomik hedefler olarak;

- "Türkiye'nin rekabet üstünlüğü kazanarak uluslararası ticaretten önemli bir pay alır hale gelmesi,
- Vatandaşların hayat kalitesinin arttırılması,
- Sürdürülebilir bir kalkınma modelinin benimsenmesi,
- Bilginin ekonomik ve toplumsal faydaya dönüştürülmesinin sağlanması için bilgi ve iletişim teknolojileri altyapısının güçlendirilmesi."(- TÜBİTAK 2004: 11)¹ öngörülmüştür.

¹Burada kullanılan kaynak çalışmanın, 2004 Kasım'ında 19. Versiyonu yayınlanan bir çalışma olduğu dikkate alınmalıdır. Süreç dinamik olarak yönetilmektedir.

Teknoloji öngörü çalışmaları esas alınarak geliştirilen “Ulusal Bilim ve Teknoloji Stratejisi” de 2023 vizyonunu desteklemektedir. 2000 yılında, VIII. Kalkınma Planı ile şekillendirilen ve makro planlamaya dönüşen bu süreç Türkiye’yi 2023 yılına hazırlamaya yöneliktir. 23 yıl gibi bir zamanı da içermesi bakımından uzun vadeli öngörülerde bulunmaya ve projeksiyonlar yapmaya uygun bir zamandır.

Ancak bütün sosyal olaylarda olduğu gibi dünyada da değişen ve dönüşen bir ortam söz konusudur. 2001 yılı ikiz kulelere yönelik terör saldırısı ile başlayan süreç, başta Ortadoğu ülkelerini ve yönetimlerini etkilemiştir. Buna ilk tepki elbette petrol fiyatlarından gelmiş, 20 dolarlar seviyesindeki petrol fiyatları, bugün için normal kabul edilen seviyelere ilk defa o dönemde yükselmiştir. Irak ve Suriye başta olmak üzere toprak bütünlüğü bozulan ülkelerin halkı, yaşadığı toprakları terk ederek mülteci durumuna düşmüştür. 2008 dünya krizi, Covid19 pandemisi süreci, Latin Amerika’da yaşanan istikrarsızlıklar ve son olarak Rusya’nın Ukrayna’yı işgali, ülkelerin planlarının da etkisizleşmesi ve hedeflerin şaşmasında etkili olmuştur.

3. Son Dönem Gelişmeleri İle “Vizyon 2023” Hedeflerine Toplu Bakış

Bütçeler planların kaynaklarını gösterir. Çünkü bütçe dönemine kadar gelen bir harcama akışı oluşmuştur. Öte yanda ise seçim meydanlarında ve parti programlarında yazılan bir vaat listesi vardır. Siyasi iktidarların mali yönetim becerisi burada görülecektir: Devletin devamlılığı ilkesince, *süregelen harcamalar ile siyasi partilerin vaat listesinin dengelenmesinden oluşan bir harcama planı* hazırlanacaktır.

Bu süreçte kritik başarı faktörü olarak adlandırılabilir bazı göstergeler, belirlenen hedeflerin yakalanmasında etkili olmaktadır. Özellikle 2023 Vizyonu konusuna değinilen son dört kalkınma planında 2023 vizyonu ile birlikte en çok tekrar eden konular başta güçlü bir üretim ve yüksek ihracat hedefini yakalamak olarak belirlenmiştir. Bun-

dan sonrası için ekonominin üretim yapısına yönelik tespitler yapılmıştır. Enflasyon, istihdam, genç işsizliği, kadın istihdamı, ekonominin sektörel yapısı, gelir dağılımı, bütçe dengesi, cari denge, ihracatın ithalatı karşılama oranı ve finansman ihtiyacı için nitelikli borçlanma konusu da bu vizyonu gerçekleştirmede etkili unsurlar olarak dile getirilmiştir.

- Yüksek Enflasyon: 2023 Enflasyonu %65 ile kapanmıştır. Bu oran yaklaşık on yılın birikimidir. Pandemi sonrası ekonomiler hâlâ kendine gelememiştir. 2022 yılında manşet enflasyon ve çekirdek enflasyon gelişmiş ülkeler için dahi yönetilemez hale gelmiştir. Küresel ölçekte merkez bankalarının sıkılaştırma eğilimi, göstergelere beklenen düzeyde etkili olmamıştır. Rusya-Ukrayna çatışmasından sonra petrol, gıda gibi temel ihtiyaçlar arz kısıtlamalarına maruz kalmış haliyle yükselen fiyatlar hala istenen seviyede değildir. Enflasyon konusunda hane halkının ana harcama grubunu temsil eden gıda, konut ve ulaştırma giderlerindeki artışlar, hâlâ daha risk olmaya devam etmektedir.

- *İstihdamın Yapısı*: Pandemi sonrası sektörler yeni yeni toparlanma eğilimindedir. 2022 yılı ile ekonomide yaşanan istihdam artışları ekonomi açısından ve dış talep oluşturma bakımından etkili olmuştur. Bu durum istihdam kapasitesine olumlu yansımıştır. 2023 yılında da yaşanan olumlu gelişmeler üretimde olumlu sonuçlar oluşturduğu gibi işsizliğin tek haneli rakamlara inmesinde etkili olmuştur. 2023 Vizyonunda yer alan işsizlik ile ilgili veriler ekonominin dönüşümünde sektörel dağılımının gelişiminde de etkili olmuştur. Tarımsal istihdam gerilemekte ekonomi gizli işsizlikten arınmaktadır. Türkiye’nin yıllık oluşturmaya gereken istihdam kapasitesi bir milyona dayanmakla birlikte 800 binler seviyesinde bir istihdam seviyesi yakalanmış gözükmektedir. 2000’li yılların başında öngörüldüğü şekilde tarımın milli gelir içindeki payı azalırken, tarımsal istihdam da düşmektedir. Sadece sanayinin %30 olarak hedeflenen GSYH payı bile hedef olarak önemlidir pek çok ve-

riyi olumlu yönde değiştirebilecektir

- Kadın istihdamı konusunda beklenen seviyelerin hâlâ gerisinde bir ekonomik yapıdan söz edilebilir. 15-64 yaş çalışma çağı nüfusunun payının azalması; 15+ kadın işgücüne katılım oranının artış eğilimine yavaşlatıcı bir etki yapabilmektedir. Diğer yandan kadınların artan eğitim seviyesinin de kadın işgücüne katılım oranının artırılması eğilimine olumlu etki yapması beklenmektedir. 2000'li yılların başında kadınların işgücüne katılma payı %20 altında iken 2023 yılında bu oran %35 seviyesine yükselmiştir. OECD verisi %50'yi aşmışken bu veri hala yetersizdir.

- Nitelikli finansman ihtiyacı: Türkiye gerek

dış borçlarını ödeme, gerekse cari açığının finansmanı konusunda sürekli dış kaynak ihtiyacında olan bir ülkedir. Bu yüzden düşük faiz ve uzun vadeli borçlanabilmelidir. Rusya-Ukrayna savaşı sonrası yaşanan jeopolitik riskler başta petrol ve gıda olmak üzere ülke ekonomileri için yüksek maliyet unsuru olmuştur. Oluşan enflasyonist ortamda başta FED ve ECB olmak üzere dünya merkez bankaları faiz arttırarak tepki vermiştir. Türkiye bu süreçte yüksek kredi temerrüt takasına (CDS) maruz kalmıştır. 2023 Vizyonu döneminin ele alındığı 25 yıllık dönemde 800 bps puanı aşan risk primi ödemiştir. Şu anda 300'ler seviyesinde bir CDS yükü olsa da çok yüksek olduğu bir gerçektir. Bu da politikaları gerçekleştirmede ve hedefler konusunda olumsuz bir durumdur.

Tablo 1. Vizyon2023 Hedefleri: Öncesi ve Sonrası

	VIII. Plan Öncesi 2000 yılı	2023 Vizyonu	2023
GSYH (milyar dolar)	10	1.900	1,100
Büyüme (%)	5	7	4,5
Kişi Başına Milli Gelir (dolar)	3.200	25.000	13.384
GSYH içinde Tarımın Payı (%)	17	5	4,4
Sanayinin Payı (%)	23	30	28,7
Hizmetlerin Payı (%)	60	65	50,8
İstihdam içinde Tarımın Payı (%)	45	10	14,8
Sanayinin Payı (%)	15	veri yok	21,2
Hizmetlerin Payı (%)	40	veri yok	57,6
Enflasyon (%)	63	5	65
İşsizlik (%)	7,3	9,9	9,4
Borç Stoğu (GSYH %)	58	Maastricht	44,7
Bütçe Açığı (GSYH %)	11,3	Maastricht	5,4
İthalat (milyar dolar)	47,4	600	361,9
İhracat (milyar dolar)	27,6	500	255,8
İhracatın ithalatı karşılması (%)	58,2	83,3	70,6
Turist Sayısı (milyon)	10,4	63	57,1
Turizm Geliri (milyar dolar)	7,6	86	54,3

Kaynak: 8., 9., 10., ve 11. Kalkınma Planları, Vizyon 2023 Belgeleri, 2023 Yıllık Ekonomik Rapor, OVP (2023-2025) ve 2024 Yılı Bütçe Gerekçelerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Bu yüzden 2023 Bütçe döneminin sonuçları ile henüz 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizlerinin olmadığı bir zamanda hazırlıkları başlayan, Vizyon2023 çalışmalarının önem ve öncelikleri farklılık arz edecektir. Çalışmada kullanılan ve TÜBİTAK tarafından hazırlanan “Vizyon2023” belgesinin “19. Versiyon” olduğu görüldüğünde sürecin ne denli dinamik yönetildiği izlenimi oluşmuştur. Makro veriler açısından düzenlenen Tablo:1 2000 yılında hazırlıkları başlayan “Uzun Vadeli Strateji ve VIII. Kalkınma Planı (2001-2005)”, adıyla hazırlanan plandan bugüne bir değerlendirilmiştir.

Türkiye büyüme konusunda yaklaşık 10 yıldır, “Orta Gelir Tuzağı”² denilen bir girdaba düşmüştür. Bir türlü başka meselelerden bu konuya sıra gelmemekte, sorun 10 yılı aşkın bir zamandır ülkenin başındadır. Yaşanan bütün bu gelişmelerden sonra 2023 döneminde tekrardan 10 bin doları aşsa da istenen seviyede değildir.

Vizyon 2023 çalışmalarının en önemli bulgusu şüphesiz, tarımdaki atıl kapasite, gizli işsizlik, verimsizlik ve tarımsal nüfusun fazlalığıdır. Tarımsal nüfusun azaltılacak kesimi de tarımsal istihdamda yer alanlardan olacaktır. Tarımsal nüfusu azaltmak, köyde yaşamayı tercih eden ile köyde yaşadığı için tarımla uğraşmak zorunda kalanları ayırmak anlamına gelecektir. Bunun da yolu bilinçli, eğitilmiş, profesyonelce geliştirilen bir tarım politikasıdır.

Enflasyon ve işsizlik o dönem için de sorundur. Enflasyonda uzun yıllar bütçeye, hedef olarak %5 rakamını koymanın sebebi bu şekilde anlaşılmalı olmaktadır. Ancak Türkiye ekonomisi yeniden o 2000’li yılların enflasyonist günlerine yakalanma riskini taşımaktadır. Enflasyonist süreç, pandemi döneminin mali zorluklarını aşmada düşük faiz politikasının bir araç olarak kullanılmasyla yeniden zirve yapmış, istenmeyen seviyelere ulaşmıştır. Sonrasında yaşanan seçim

dönemleri, harcama yanlı artışlara sebep olmuştur. Seçim vaatleriyle artan kamu harcamaları, enflasyonun yüksek seviyelere taşınması ve kalmasında etkili olmuştur.

İşsizlik konusunda tek haneli rakamlar öngörülmüştür. Ayrıca 2000 yılı için veri olarak incelenen ve açıklanan %30 genç ve eğitilmiş işsiz, bugün için %20 seviyelerinde olsa da risk olmaya devam etmektedir.

Türkiye’yi bir üst gruba taşıyacak önemli göstergeler şüphesiz ihracat ve ihracatın kalitesi konusudur. 2000 yılındaki çalışmalarda ihracat için rakam telaffuz edilmese dahi sanayinin payını %30’a çıkartmak demek üretim fazlasının oluşması anlamına gelecektir. Öyle de olmuştur. Yaklaşık 10 yıl sonra bu defa 500 milyar dolar gibi iddialı bir hedef gündeme getirilmiştir. Ancak 2000’lerden bugüne yaklaşık 10 kat artan bir ihracat ve bir o kadar da artan ithalat vardır. İhracatın ithalatı karşılama kapasitesi %80’ler öngörülmekle birlikte, mevcut durumda hem ithalata bağımlılık artmış hem de oran %70’lerde kalmıştır.

Turizm konusu özellikle 1980’ler sonrasında “bacasız sanayi” olarak adlandırılmış ve pek çok prestij yatırımlarla turist çeker konumdadır. 63 milyon turist sayısı çok önemli olmakla birlikte, olmayacak bir şey de değildir. Bunu da içinde bulunduğumuz ve yaşadığımız olumsuzlukların bir sonucu olarak görmek lazımdır. Ancak hedeflenen 86 milyar dolarlık turizm geliri çok önemli bir değer olmakla birlikte kısa vadede kişi başı 1300 dolarlık turizm geliri kolay görünmemektedir. 2023 için ulaşılan rakam 952 dolardır.

SONUÇ

2023 Bütçesi Cumhuriyet’in 100. Yılı bütçesi olarak uygulanmıştır. Ancak henüz yılın başında, Türkiye’nin özellikle güney doğusunda etkili olan 6 Şubat 2023’te yaşanan deprem, 2023’e dair planlanan son hamleyle

² Bir ekonomi, kişi başına gelirden, belirli bir seviyeye ulaştıktan sonra daha da gelirini arttıramaz ve ilerleyemez. Bu sıkışmışlık haline “orta gelir tuzağı” denilmektedir. Farklı kriterler açıklanmış olmakla birlikte 10.000 dolarlar seviyesindeki bir durumu ifade etmek için kullanılmaktadır. Eğer bir ülke bütün dünyanın bağımlı olacağı bir mal üretmiyorsa, ya da ArGe odaklı, eğitilmiş çalışanlara sahip değilse; mevcut üretim ve istihdam yapısıyla gelebileceği sınırlara dayanmış demektir.

de etkisiz hale getirmiştir. Uluslararası pek çok kuruluşun ve Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı (SBB) hesaplamalarına göre hasarın yıkıcı etkisi 100 milyar dolar civarında bir maliyetle hesaplanmaktadır. Bu yüzden 2023 bütçesi, bütçe yılı içerisinde ek %50 kadar ek ödenek olarak tamamlanmıştır.

Doğal afet, kuraklık, savaş, jeopolitik gerilimler, başta petrol ve lojistik maliyetleri üzerinde etkili olduğu için, fiyatlar genel seviyesinin yükselmesine sebep olmakta, plan ve programların her zaman başarı ile uygulanma ihtimalini azaltmaktadır. 2022 ve 2023'te yaşanan bu iki örnek dahi bütçelerin hedeflerinden sapması konusunda önemli iki örnektir.

Yaklaşık 25 yıldır hazırlıkları yapılan bir sürecin sonunda geline nokta bu şekildedir. Türkiye'nin, özellikle kalkınma planlarının yol göstericiliği ile 2023 vizyonuna hazırlandığı görülmüştür. Ülkelerin gerçekleşme dahi uzun vadeli projeksiyonlarının olması önemlidir. Bu hedefler ülkeyi belirli bir odakta tutmakta, ülkeye bu hedefler yön vermektedir.

Türkiye, 2023 projeksiyonuna yönelik çalışmalarını "Vizyon2023" adı ile sürdürdü. Bu süreçte 4 Kalkınma planını tamamlamıştır. Sürecin en dikkat çekici yanı şüphesiz bütün planların tek bir siyasi iktidarın kontrolünde gerçekleşmiş olmasıdır. Bu itibarla planların sürekliliğinden söz edilebilir. Bu devamlılık sayesinde Kalkınma Planlarına, bütçeler de çok daha kolay eşlik edebilmiştir.

Ülkeler henüz pandemi şartlarını atlattı. Üstelik Rusya-Ukrayna savaşı, enerji ve konteyner krizi ile gıda maliyetlerinin çok artması, enflasyonu tetiklemiştir. Bütün dünyada yüksek faizler ve enflasyon, pek çok işletme için de risk olmaya devam etmektedir. Türkiye de bu süreçlerden geçmektedir. 2023 seçimleri ve ardından 2024'te yaşanan yerel yönetimler seçimleri ülkenin odağını bir miktar dağıtmış olsa da demokratik bir sürecin varlığı her şeyden daha önemlidir.

Türkiye, "Savaş ve ambargo riskleri olmadığı sürece" bu zorlukların üstesinden gelebilecektir. 2023 gerçekleştirmeleri önemli eşikler olarak görülmelidir. Her ne sebepten olursa olsun bu hedeflerin güncellenerek gerçekleştirilmeye çalışılması şarttır ve bundan vazgeçilmemelidir. Bunun için Türkiye Asya, Avrupa, Afrika merkezli tüm gelişmelerin odağında kalmaya devam edecektir. Bunun için 2023 Vizyonu ile gerçekleştirilmeye çalışılan hedeflerin diri tutulması ve bu yönde yeni politikalar oluşturulması Türkiye'nin önünü açacaktır.

KAYNAKÇA

- As, E. (2024). Atatürk Döneminde T.C. Devlet Demiryollarının Gelişimi. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ataturk-doneminde-t-c-devlet-demiryollarinin-gelismisi/>
- Atatürk, (1933). 10. Yıl Nutku. <https://www.ktb.gov.tr/TR-96294/10-yil-nutku.html>
- Doğaner, Y. (2022). Cumhuriyet'in Onuncu Yıl Kutlamaları. <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/cumhuriyetin-onuncu-yil-kutlamalari/>
- EKK (2010) 2023 Türkiye İhracat Stratejisi ve Eylem Planı. <https://www.ktb.gov.tr/Eklen-ti/906,ttstratejisi2023pdf.pdf?0>
- Güler, C. (2022). Cumhuriyet'in On Beşinci Yıl Kutlamaları <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/cumhuriyetin-on-besinci-yil-kutlamalari/>
- TÜBİTAK (2004) Ulusal Bilim ve Teknoloji Politikaları, 2003-2023 Strateji Belgesi (Versiyon 19). 2 Kasım 2004. http://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files/vizyon2023/Vizyon2023_Strateji_Belgesi.pdf
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji Bütçe Başkanlığı (2024), 2023 ve 2024 Yılı Bütçe Gerekçesi. <https://www.sbb.gov.tr/butce-gereceleri/>
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji Bütçe Başkan-

- lığı (2024), 2023 Yıllık Ekonomik Rapor. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/10/2023-Yillik-Ekonomik-Rapor.pdf>
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji Bütçe Başkanlığı (2024) *Kalkınma Planları*. <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji Bütçe Başkanlığı (2022) *Orta Vadeli Program (2023-2025)* <https://www.sbb.gov.tr/orta-vadeli-program-2023-2025-aciklandi/>
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji Bütçe Başkanlığı (2022) *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)* https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Yedinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Planı-1996-2000.pdf
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji Bütçe Başkanlığı (2022) *Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)* https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Uzun_Vadeli_Strateji_ve_Sekizinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Planı-2001-2005.pdf
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji Bütçe Başkanlığı (2022) *Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)* https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/Dokuzuncu_Kalkinma_Planı-2007-2013.pdf
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji Bütçe Başkanlığı (2022) *Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018)* https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/08/Onuncu_Kalkinma_Planı-2014-2018.pdf
- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji Bütçe Başkanlığı (2022) *On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)* https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2022/07/On_Birinci_Kalkinma_Planı-2019-2023.pdf
- UNCTAD (2022). Trade and Development Report 2022, <https://unctad.org/webflyer/trade-and-development-report-2022>
- TÜBİTAK (1999). Vizyon2023 <http://vizyon2023.tubitak.gov.tr>